

OFFENTLIGE PERSO

Bladtegningen – en kommentar i tiden

Elsebeth Aasted Schanz

Endnu en udstilling er føjet til Den Gamle Bys mangfoldighed af oplevelser. 25. august i år kunne museet nemlig slå dørene op til en broget verden af bladtegninger. Leder af Museet for Dansk Bladtegning Elsebeth Aasted Schanz fortæller her om overvejelserne bag den permanente udstilling.

Dronning Margrethe svingede saksen og klippede snoren til Museet for Dansk Bladtegning under spændt bevågenhed fra de indbudte gæster. Ikke mindst fra bladtegnere selv, som var mødt op i stort antal.

Nu kan bladtegningerne opleves i Den Gamle By lige inden for hovedindgangen i den gule pavillon, der er tegnet af Anton Rosen (1859-1928) og stammer fra Landsudstillingen i Aarhus i 1909. Den var Politikens stand og indeholdt et trykkeri, der udgav den daglige avis. Med andre ord er der en stærk tematisk sammenhæng mellem bygningen, der engang var et avistrykkeri, og udstillingen af tegninger, som har været trykt i aviser, tidsskrifter, dagblade og hæfter. På grund af sin karakteristiske form og sin funktion fik bygningen tilnavnet Blækhuset.

Fokus på fem områder

Udstillingen tager udgangspunkt i en omfattende samling på omkring 300.000 tegninger udført af 225 bladtegnere over en periode på cirka 125 år. Den skal repræsentere et bredt udsnit af tegnerne, strække sig over bladtegningens mere end hundredårige historie, dække et repræsentativt udsnit af aviser og magasiner i hovedstad

Hendes Majestæt Dronning Margrethe ved åbningen af Museet for Dansk Bladtegning i selskab med samlingens grundlægger, Claus Seidel, og museets leder, Elsebeth Aasted Schanz.

og provins, og samtidig skal den – og her er den væsentligste krumtap – åbne tegningerne og fortælle den gode historie, som de har fastholdt.

Tegningen og hvad bladtegningen kan, skal være i centrum. Hvordan fanger den os? Hvordan bliver vi påvirket af den? Hvilken rolle spiller den i samfundet?

Det er med andre ord en stor mundfuld, som skal koges ned til et overskueligt udsagn. Det kan gøres på flere måder. En mulighed er at lave en opdeling i tegnere, ligesom vi har gjort det med plakat-kunstnere på Dansk Plakatumuseum i Den Gamle By. Men det vil ikke fungere lige så godt med bladtegningerne. Dels vil det rykke fokus fra bladtegningen til bladtegneren, dels er medierne plakat og bladtegning væsensforskellige, selv om de kan supplere og understøtte hinanden. Plakaten er reklamerende, informerende og opponerende, hvor bladtegningen især er kommenterende, og det er netop denne egenskab, vi vil fremhæve.

En anden mulighed er at inddele tegningerne i genrer. Der findes en vidunderlig mangfoldighed af tegninger inden for kategorier som politiske tegninger, retstegninger, portrætter, teatertegninger, reportagetegninger, vignetter, dekorative illustrationer, vittigheds-tegninger, satiretegninger og tegneserietegninger (striber). Det vil give en overskuelig og velstruktureret tilgang til tegningerne. Men ambitionen er andet og mere end at sørge for, at alle genrer er repræsenteret. Vi vil have publikum til at opleve den gode historie. Og det bliver afsættet for udstillingen.

Valget falder derfor på fem områder, vel vidende at ikke alt kan fortælles i den permanente udstilling, og at der løbende vil blive lavet særudstillinger med forskellige temaer. Overskrifterne på de fem områder er Store begivenheder, Grebet i øjeblikket, Latteren som middel, Offentlige personer og Kunst og poesi.

Store begivenheder

Bemærkelsesværdige begivenheder eller særlige situationer bruges ofte i Dagens Tegning, som har fingeren på pulsen med sit dagsaktuelle budskab. Genren med en satirisk kommentar til hverdagen fandt for alvor fodfæste i den danske dagspresse i 1920'erne. I Dagens Tegning skal tegnerne fange og fastholde et centralt emne med en enkel pointe, som er let at afkode. Tegningen skal produce-

Kanslergadeforliget tegnet af Herluf Jensenius til Blæksprutten i 1933. Teksten til illustrationen lyder: "Det er os, Paa et hemmeligt Bankesignal aabnedes Porten i Kanslergade".

res hurtigt, mens den endnu er topaktuel. Den journalistiske skarp-
hed er afgørende.

Et benskænd er, at det skelsættende ikke nødvendigvis tegnede til at blive det, da begivenheden fandt sted. Selv om vi i dag mener, at der må findes mange tegninger af en vigtig episode, kan det være, at den slet ikke blev tegnet, fordi den ikke blev tillagt stor betydning i sin tid. Men heldigvis er der begivenheder nok at tage af. Herluf Jensenius' (1888-1966) vidunderlige tegning af det politisk-økonomiske Kanslergadeforlig med de fordækte og lyssky politikere, der kryber sammen langs husmuren ved statsminister Staunings bopæl, er en klassiker, som ikke er til at komme udenom. Forliget blev indgået natten mellem den 29. og 30. januar 1933 og tegningen blev bragt i julehæftet Blæksprutten næsten et år senere.

Grebet i øjeblikket

Nogle bladtegninger fanger og fastholder et bestemt øjeblik. Det gør sig gældende for reportagetegningerne, der viser teaterforestillinger, sportsbegivenheder, koncerter, festivaler, udstillinger, retshandlinger, bylivet eller naturen. Reportagetegneren er en tegnende journalist, der er på pletten, mens tingene sker, og som griber og

nedfælder dem i nuet. Begivenhederne fortolkes og fortælles gennem tegnerens pen. Derfor viser de noget andet end et fotografi. De rummer tegnerens fortælling, ofte i en flimrende og levende, hurtigt optrukket streg. Stærkt virker Hans Bendix' (1898-1984) tegninger af blandt andre de nazistiske nøglefigurer Hermann Göring og Joachim von Ribbentrop, som han bevidnede under retssagen i Nürnberg 21.-24. november 1945. Bendix var en ud af fire nordiske pressefolk. I sin egenskab af tegner for Social-Demokraten blev han udvalgt og sendt til Nürnberg for at følge krigsforbryderprocessen. Et førstehåndvidne til en markant historisk begivenhed.

Latteren som middel

Som det gang på gang har vist sig, balancerer satire på en knivskarp æg og den kan let komme til at virke stødende og vække både voldsom vrede og sårede følelser. Den er baseret på vores ytringsfrihed. Satiretegningen fik først gunstige kår i Danmark efter pressefrihe-

Under 1. verdenskrig tegnede Alfred Schmidt i 1917 denne familie til Blæksprutten. Familien har hamstret så mange varer, at stuen er bygget af fødevarer og kul, mens møblerne er af kartoffelsække, sprittønder og cigaræsker, og lysekronen er lavet af æbler.

den (indført 1849), og da den teknologiske udvikling i trykkeribranchen gjorde det muligt at trykke i større oplag. Den danske satiretegning blev et stabilt fænomen i dagspressen fra begyndelsen af 1920'erne. Før da blev satiretegningerne offentliggjort i vittighedsblade. Deres storhedstid lå fra 1840 til 1926 og var afgrænset af Danmarks første politisk satiriske vittighedsblad Corsaren, der udkom fra 1840, og satirebladet Klods-Hans, som ophørte i 1926. Politiken lancerede i 1904 Ekstra Bladet, som sammen med de satiriske hæfter blev stedet, hvor de første satiretegnere trådte deres barnesko. Det tyske satiriske blad Simplicissimus var forbilledet.

Humor kræver referencerammer, ellers går pointen tabt, og så er det ikke spor sjovt. Derfor kan det være svært at udstille ældre humoristiske tegninger, der i samtiden var oplagte og let forståelige, men uden for historisk kontekst kun giver lidt eller ingen mening. Det gælder for eksempel for Alfred Schmidts (1858-1938) tegning fra 1917 med påskriften "En hamsterfamilie under verdenskrigen", som viser en velnæret familie, hvis hjem på alle tænkelige og utænkelige måder er proppet med mad. Men med den hamstringsmentalitet, vi selv oplevede under coronapandemiens udbrud i 2020, har tegningen fået en ny forståelsesramme, som gør den gangbar i dag.

Offentlige personer

Som kendt er man et naturligt offer for tegnerens skarpe satiriske pen. Man kan næsten sige, at man først er rigtigt kendt, når man er blevet portrætteret af en bladtegner. De fleste af tegningerne er karikerede fremstillinger, der griber fat i en fysisk skavank eller et særligt kendetegn, som pointeres og ofte overdrives. Eller figurerne udstyres med en rekvisit, som fortæller noget om dem i stereotyp form. Statsminister Mette Frederiksen får en spids næse og vises sammen med en makrelmåse eller makrelmad. Den tidligere statsminister Lars Løkke Rasmussen bliver udstyret med en stor skummen-fadbamse, og Anders Fogh Rasmussen fremstilles som statsminister som en neandertaleragtig stenaldermand med en kølle slynget over skulderen. Dronning Margrethe er tit tegnet med en cigaret, sin gravhund og naturligvis med krone eller diadem. Det tydeligt genkendelige, men samtidig let fordrejede, er afgørende.

Der findes dog også portrætter, som ikke går efter den satiriske pointe, men stræber efter at gengive personen så tæt på og ærligt som muligt.

Kunst og poesi

I de første årtier af 1900-tallet var det hurtigere, billigere og nemmere at bringe tegninger end pressefotos i avisen, idet fotografierne krævede en mere omstændelig proces, når det gjaldt selve tryk-teknikken i avisen, fremkaldelsen af fotografiet og optagelsen af billedet. Bladtegningerne viste udstillinger, fester, ildebrande og retshandlinger. I slutningen af 1800-tallet var Politiken en af de første aviser til at beskæftige tegnere, som især udførte reportagetegninger og fra 1898 også teatertegninger.

Blandt tegningerne var en del et rent dekorativt supplement til en tekst. Det kunne være en lille vignette med et mønster eller en figur uden egentlig betydning, men bare som pynt og praktisk markør i teksten. Aviser og dagblade bragte stemningsfulde tegninger af landskaber, bykvarterer eller mennesker. De var ofte af høj kunstnerisk kvalitet og ledsagede typisk artikler, kronikker og noveller. I begyndelsen var de tit naturalistiske, men kunne senere også være abstrakte eller præget af symbolisme, som det for eksempel ses hos Piotr Baro (1924-1998). Det var kunst til morgenkaffen.

Dagens tegning af Bo Bojesen i Politiken 28. oktober 1990 spiller på Shu-bi-duas nummer "Den røde tråd". Teksten til tegningen lyder: "Han kender sin plads!". Tre forskere foreslår, at indvandrere eksamineres i Shu-bi-duas tekster, så de kan bevise deres forståelse for det danske samfund. Bo Bojesen/ VISDA.

Visuel kommunikation i fortid og nutid

Siden midten af 1800-tallet har bladtegningen fanget og fastholdt verden omkring os og med sin streg udtrykt tiden i kort begreb. Den nyåbnede udstilling af bladtegninger favner bredt med fortællingen om bladtegningens opståen, udvikling, anvendelse og virkning. Med en visuel kommunikation på højt plan pirres følelserne, mens forstanden stimuleres, og publikum tages med på en historisk rejse, der både fremkalder latter og vækker til eftertanke.

Tegningerne er tidens puls, og samlingen derfor en levende størrelse, hvor der fremover vil blive fulgt op på bladtegningens mange genrer og sikret et udvalg for eftertiden. På den måde er Museet for Dansk Bladtegning aktuel samtidshistorie med stærke rødder tilbage i tiden.

The Museum of Editorial Cartoons

On August 25 2023 Her Majesty Queen Margrethe cut the ribbon for The Museum of Editorial Cartoons and thereby opened the permanent exhibition of Danish newspaper and cartoons in Den Gamle By. The cartoons can be experienced in the yellow pavilion beyond the main entrance. This pavilion was designed by Anton Rosen (1859-1928) and built for The National Exhibition of 1909 in Aarhus. The exhibition displays 175 years of editorial cartoon history and is based on a collection of around 300,000 cartoons by 225 different cartoonists. Since the mid-1800s cartoons have captivated and captured the world around us and showcased the present through their art lines. Cartoons are the heartbeat of their age, and the collection is a living entity where the many genres of editorial cartoons will be continually displayed and updated. As such, The Museum of Editorial Cartoons is actual contemporary history with strong roots in the past.